

ONDERZOEKSAGENDA VOOR JOODS NEDERLAND

JMW wil onderzoek naar onderbelichte thema's in hedendaags Joods leven in Nederland stimuleren. Meer kennis helpt om het welzijn van Joodse Nederlanders in de toekomst te kunnen blijven bevorderen. Met dat doel heeft JMW samen met ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld de *Onderzoeksagenda voor Joods Nederland* samengesteld.

Deze onderzoeksagenda hoopt richting te geven aan toekomstig onderzoek naar hedendaags Joods leven aan de hand van vijf hoofdthema's. Ook worden met deze onderzoeksagenda nieuwe samenwerkingen gestimuleerd, zowel tussen onderzoekers van verschillende organisaties en met verschillende expertises, als tussen onderzoekers en Joodse zorg- en welzijnsorganisaties. Onderstaande thema's zijn samengesteld op basis van literatuuronderzoek, interviews en groepsgesprekken met onderzoekers en Joodse zorg- en welzijnsorganisaties.

Thema's Onderzoeksagenda

1. Identiteits- en gemeenschapsbeleving
2. Religie en secularisme
3. Herdenken en herinneren WO2
4. Joodse maatschappelijke behoeftes
5. Psychosociale effecten van antisemitisme

"Kennis en expertise vormen de fundering van de dienstverlening van JMW, zowel op het gebied van zorg als op het gebied van hedendaags Joods leven."

- Margo Weerts, directeur-bestuurder JMW

1

Identiteits- en gemeenschapsbeleving

"Laten we Joods leven niet alleen definiëren vanuit wat er zou ontbreken, maar laten we ook vieren wat Joods leven nu wél te bieden heeft."

- Emile Schrijver

"De Joodse gemeenschap is een internationale gemeenschap. Ik zou onderzoek willen doen naar mensen die op leeftijd naar Israël komen en mensen die terug naar Nederland zijn gegaan, bijvoorbeeld hun kinderen. Welke uitdagingen roept dat op binnen families en voor de Nederlands-Joodse gemeenschap?"

- Chaya Brasz

Joodse identiteit wordt op vele verschillende manieren ervaren en ingevuld, bijvoorbeeld religieus, seculier, cultureel of een combinatie daarvan. Joods-zijn kan ook een onderdeel zijn van een meervoudige identiteit, naast bijvoorbeeld genderidentiteit, seksuele identiteit en geografische binding. De individuele Joodse identiteit kan tegelijkertijd niet los worden gezien van een vorm van gemeenschapsbeleving, maar wat wordt bedoeld met 'de Joodse gemeenschap' in Nederland? Kan vanwege de pluriformiteit wel gesproken worden van 'een gemeenschap' of is een ander concept beter van toepassing, zoals 'familie van gemeenschappen' of 'imaginaire gemeenschap'? Veel Joden in Nederland, zoals Israëliërs, voelen zich vaak ook zeer verbonden met een wereldwijde Joodse gemeenschap. Wat is de impact van internationale verspreiding van families en naasten op identiteits- en gemeenschapsbeleving?

Onderzoek naar identiteits- en gemeenschapsbeleving kan naast een demografische, ook een sociaal culturele benadering hebben. Een internationale vergelijking kan inzicht bieden in hoe dit in andere Europese landen vorm krijgt. Een grondige basisstudie naar de pluriforme kenmerken van 'de Joodse gemeenschap' in Nederland is een belangrijk uitgangspunt voor onderzoek naar andere thema's binnen hedendaags Joods leven.

Religie en secularisme

“Wat je je altijd moet realiseren is dat het georganiseerde Joodse leven niet representatief is voor het gehele Joodse leven.”

– David Wertheim

“Joden die niet organisatorisch zijn aangesloten, hebben niet zomaar hun joodse identiteit achter zich gelaten. Hoe zijn hun rituelen, hoe zien hun vrijdagden eruit, hoe vieren zij Pesach? Hoe vinden zij hun eigen joodse identiteit uit?”

– Bart Wallet

Het grootste deel van de Joden in Nederland is geen lid van een Joodse religieuze institutie. Om een representatief en genuanceerd beeld van Joden in Nederland te krijgen is het van belang om expliciet aandacht te schenken aan Joden die niet zijn aangesloten bij instituties. Wat houdt deze ‘ongebondenheid’ voor hen precies in? ‘Religie’ en ‘secularisme’ zijn geen dichotomie: tussen religie en secularisme ligt een breed palet aan mogelijke persoonlijke ervaringen van Joods-zijn.

Onderzoek kan inzicht geven in de manier waarop Joden in Nederland die niet aangesloten zijn bij religieuze instituties invulling geven aan hun geloof. Zo komen we ook meer te weten over hoe we seculier eigenlijk kunnen definiëren. Is er ook sprake van individuele religiositeit, of van een ‘seculier Jodendom’? Het benaderen en bereiken van Joden die niet zijn aangesloten bij instituties kan gestimuleerd worden door zowel vernieuwende onderzoeksmethodes, als door samenwerkingsvormen.

Herdenken en herinneren WO2

“Ik zou willen onderzoeken hoe de Tweede Wereldoorlog en de Sjoa de gesprekken beïnvloeden tussen de jongere generatie Joden en de leden van andere minderheidsgroeperingen die (eveneens) geconfronteerd worden met racisme en discriminatie.”

– Judith Frishman

“Ik ben benieuwd naar de emotionele lading van oorlogsverhalen binnen families. Wat maakt families veerkrachtig en waarom laat het verleden soms ook generaties lang diepe sporen na?”

– Annelieke Drogendijk

De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de Sjoa is één van de ervaringsgebieden van de Joodse identiteit, zoals die in de ‘Schijf van vijf’ van Ido Abram uiteengezet zijn. Oorlogservaringen en hun psychosociale impact, beperken zich vaak niet tot de generatie die deze aan den lijve heeft meegemaakt, maar kunnen ook sporen nalaten in de levens van volgende generaties. Tegelijk kan dit verleden juist ook een bron van veerkracht zijn.

Daarom is het belangrijk om te onderzoeken hoe naoorlogse generaties, zowel de tweede als derde en vierde generatie, zich verhouden tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, en hoe deze herinnerd en herdacht wordt. Op welke manier zijn de generatielange gevolgen van uitsluiting, onderdrukking en genocide vandaag de dag nog steeds zichtbaar? Zowel bij Joden, als bij andere culturele, religieuze of etnische groepen in het kader van andere oorlogen en conflicten? Wat doet het met een gemeenschap om te moeten leven met de erfenis van genocide? Door te kijken naar de psychosociale nasleep van de Tweede Wereldoorlog voor Joden kunnen ook nieuwe inzichten worden verkregen over andere groepen die op grond van hun identiteit bedreigd zijn of worden.

Joodse maatschappelijke behoeftes

“Als je in het ziekenhuis terecht komt, neem je je eigen stukje Jodendomsbeleving mee. Religieus dan wel niet-religieus. Hoe kunnen we daar het beste mee omgaan?”

– Rogier Blocq

“Aan welke vorm van Joodse dienstverlening, niet alleen zorg en welzijn, maar ook onderwijs en cultuur, hebben in Nederland wonende Joden behoefte? Als we dat weten kunnen we onze dienstverlening daar op aanpassen”

– Evy Hochheimer

Joodse zorg- en welzijnsorganisaties zijn op zoek naar hoe zij het beste kunnen bijdragen aan het welzijn van Joden in Nederland.

Er is behoefte aan meer inzicht in de zorgwensen van Joden, wat er wordt verwacht van Joodse instellingen en hun hulp- en dienstverlening, en ook welke betekenis Joodse instellingen kunnen hebben voor gemeenschapsbeleving (en -behoud). Hoe kunnen Joodse zorg- en welzijnsorganisaties het beste aansluiten bij de hulpvragen die leven binnen de doelgroep?

Meer inzicht in de pluriformiteit van Joods leven in Nederland door middel van onderzoek, helpt zorg- en welzijnsorganisaties om hun diensten toe te spitsen op de doelgroep en in de behoeftes te kunnen blijven voorzien. Onderzoeksvragen binnen dit thema hebben daarom ook een beleidsmatig element, met als doel de diensten aan de doelgroep te kunnen blijven verbeteren.

Psychosociale effecten van antisemitisme

“Antisemitisme is als lichamelijke malaise voor een griep. Als het naar boven drijft, weet je dat het een teken is van een breder probleem. De effectieve bestrijding is daarom meer dan een burgerplicht. Die strijd bewaakt de basis van ons rechtsbestel.”

– Eddo Verdoner

Het fenomeen antisemitisme heeft zijn oorsprong buiten de Joodse gemeenschap, maar heeft een impact op Joden zelf. Onderzoek kan inzicht bieden in de psychosociale impact van antisemitisme, de invloed hiervan op een gevoel van (on)veiligheid, de persoonlijke beleving van de Joodse identiteit, en de eigen rol of plaats in de maatschappij. Welk effect hebben ervaringen met antisemitisme op het gevoel van Joden tot een minderheid te behoren, en hoe verhoudt dat zich tot de beleving van de ‘Nederlandse’ identiteit?

Bovendien kan het in toekomstig onderzoek verrijkend zijn om naar antisemitisme te kijken in een bredere context van discriminatie, waarin bijvoorbeeld ook islamofobie en anti-zwart racisme aan bod komen. Dergelijk onderzoek zou ook inzichten kunnen bieden in de politieke en maatschappelijke factoren die tot marginalisering leiden voor andere culturele of religieuze minderheden in Nederland.

"The world is messy', zei Obama ooit, de wereld is weerbarstig. Het begin van de oplossing van onze grote maatschappelijke vraagstukken ligt niet bij één partij, maar op het snijvlak van perspectieven en disciplines. De wereld verbeteren kun je niet in je eentje."

- Irene Zwiép

OVER DE GECITEERDE PERSONEN

Emile Schrijver, directeur Joods Cultureel Kwartier, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het joodse boek Universiteit van Amsterdam

Chaya Brasz, historicus, betrokken bij Levisson Instituut

David Wertheim, directeur Menasseh ben Israel Instituut

Bart Wallet, hoogleraar joodse geschiedenis Universiteit van Amsterdam, ook betrokken bij Crescas

Judith Frishman, emeritus Hoogleraar Jodendom Universiteit Leiden, voorzitter Commissie voor de Geschiedenis en cultuur van de Joden in Nederland, Bleehen Fellow 2021-2022, St John's College, University of Cambridge

Annelieke Drogendijk, directeur ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolg en Geweld

Rogier Blocq, voorzitter CIZ (Centraal Israëlitische Ziekenverpleging) (ten tijde van de rondetafelgesprekken)

Evy Hochheimer, secretaris CIZ (Centraal Israëlitische Ziekenverpleging) (ten tijde van de rondetafelgesprekken)

Eddo Verdoner, Nationaal Coördinator Antisemitisme Bestrijding

Irene Zwiép, hoogleraar Hebreeuws en Joodse studies Universiteit van Amsterdam, betrokken bij Levisson Instituut, Menasseh ben Israel Instituut

Meer weten of op zoek naar samenwerking?

Download de Verantwoording totstandkoming onderzoeksagenda via oorlog.arq.org

JMW

Website: joodswelzijn.nl

Email: info@joodswelzijn.nl

ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolg en Geweld

Website: oorlog.arq.org

Email: kc-oorlog@arq.org